

Mladá veda

Young Science

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 1, ročník 11., vydané v marci 2023

ISSN 1339-3189

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Prichádza jar. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

doc. Ing. Peter Adamišín, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

Mgr. Jakub Köry, PhD. (School of Mathematics & Statistics, University of Glasgow, Glasgow)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra veřejné ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

Mgr. Michal Garaj, PhD. (Katedra politických vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava)

REDAKCIA

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Vydavateľstvo UNIVERSUM, Prešov)

Mgr. Martin Hajduk, PhD. (Banícke múzeum, Rožňava)

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF, Nitra)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSS UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Vydavateľstvo UNIVERSUM, spol. s r. o.

www.universum-eu.sk

Javorinská 26, 080 01 Prešov

Slovenská republika

VÝVOJ MALÉHO PODNIKANIA V EURÓPE V KONTEXTE VYBRANÝCH EKONOMICKÝCH TEÓRIÍ OD STAROVEKU PO KLASICKÚ EKONÓMIU

THE DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS IN EUROPE IN THE CONTEXT OF
SELECTED ECONOMIC THEORIES FROM OLD AGE TO CLASSICAL ECONOMICS

Branislav Kučerík, Ján Kollár ¹

Branislav Kučerík je študentom na Ekonomickej fakulte UMB a v súčasnosti zapojený do riešenia vedeckého projektu na Katedre ekonómie, Ekonomickej fakulty, Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici v rámci projektu VEGA č. 1/0366/21 s názvom Závislé podnikanie na Slovensku-reflexia, meranie a perspektívy. V rámci vedeckých aktivít sa zaoberá syntetizovaním vybraných ekonomických teórií a s nimi spojených praktických aspektov, ktoré sa zaoberajú postavením podnikateľa a podnikaním so zreteľom na európsky priestor. Ján Kollár pôsobí ako odborný asistent na Katedre ekonómie EF UMB. Vo vedeckom výskume sa zaoberá vybranými mikroekonomickými otázkami v rámci prostredia domácností, ako napr. rozhodovaním sa o neplatenej a platenej práci, dochádzaním do a zo zamestnania ako aj problematike vzájomného vzťahu platenej práce, zamestnania a podnikania. V rámci makroekonomického skúmania sa zaoberá súvislosťami vládnych výdavkov v kontexte verejných výdavkov a venuje sa aj vybraným praktickým aspektom miestnych samospráv v podmienkach Slovenskej republiky.

Branislav Kučerík is studying at Faculty of Economics, Matej Bel University and is currently involved in a scientific project at the Department of Economics, Faculty of Economics, Matej Bel University in Banská Bystrica within the VEGA project No. 1/0366/21 entitled Dependent entrepreneurship in Slovakia-reflection, measurement and perspective. His scientific activities include synthesizing selected economic theories and related practical aspects dealing with the status of the entrepreneur and entrepreneurship with regard to the European area. Ján Kollár works as an assistant professor at the Department of Economics, Faculty of Economics, Matej Bel University in Banská Bystrica. His scientific research deals with selected microeconomic issues within the household environment, such as decisions about unpaid and paid work, commuting to and from work, etc., as well as interconnection

¹ Adresa pracoviska: Branislav Kučerík, Ing. Ján Kollár, PhD., Katedra ekonómie, Ekonomická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Tajovského 10, 975 90 Banská Bystrica
E-mail: branislav.kucerik@student.umb.sk, jan.kollar@umb.sk

between the paid work, employment and entrepreneurship. In the framework of macroeconomic research, he deals with contexts of government expenditure in the context of public expenditure and deals with selected practical aspects of local governments in the Slovak Republic.

Abstract

The article deals with the issue of the entrepreneur and entrepreneurship in the European area. Based on selected economic theories it synthesizes the knowledge in this field. Based on selected economic theories, the article aims to offer a brief overview and description of economic considerations that deal with the understanding of the entrepreneur and his position in society. Desk research method and theoretical research of several literary sources were used to elaborate the paper. Considering the scope of the issue, this article covers the period from antiquity to the period of classical economic theory.

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá problematikou podnikateľa a podnikaním v európskom priestore. Na základe vybraných ekonomických teórií syntetizuje poznanie v tejto oblasti. Cieľom príspevku je na základe vybraných ekonomických teórií ponúknuť stručný prehľad a popis ekonomických úvah, ktoré sa zaoberajú chápaním podnikateľa a jeho postavením v spoločnosti. Pri spracovaní príspevku bola použitá literárna metóda a teoretický prieskum viacerých literárnych zdrojov. S ohľadom na rozsah problematiky sa príspevok venuje obdobiu od staroveku po obdobie klasickej ekonómie.

Úvod

Podnikanie je ľudskou činnosťou, ktorá ovplyvňuje každého z nás. Väčšina ekonomických smerov sa v dejinách ekonomického myslenia zaoberala analýzou správania sa človeka. Vzniklo rozsiahle množstvo teórií, ktoré sa snažili o vysvetlenie podstaty a princípov fungovania podnikateľskej činnosti. Prvé európske koncepcie pojednávajúce o princípoch obchodu, remesiel, ekonomickej funkcie poľnohospodárstva (ktoré môžeme považovať za formy malého podnikania) nachádzame už dielach starovekých gréckych mysliteľov, ako napr. u Aristotela.

Cieľom príspevku je snaha o syntetizáciu vybraných ekonomických teórií v kontexte odpovedajúcemu rozsahu príspevku o stručný popis úvah mysliteľov, ktoré sa jednak explicitne týkajú malého podnikania a zároveň sa budeme snažiť poukázať na význam prác, ktoré na základe dostatočných dôkazov mali vplyv na jeho vývoj, či po stránke akademickej alebo praktickej.

Z časového hľadiska sa príspevok zaoberá obdobím od Starovekého Grécka, stredoveku, merkantilizmu, až po obdobie predchodcov Klasickej ekonómie t. j. Davida Huma a Richarda Cantillona. Taktiež pre lepšie pochopenie problematiky týkajúcej sa vývoja malého podnikania v Európe v kontexte vybraných ekonomických teórií spred obdobia Klasickej ekonómie chceme popísať sociálno – politickú charakteristiku danej doby, základné postuláty vybraného ekonomického prístupu, stručný opis úvah jednotlivých mysliteľov a oblasť práva, ktorá mala vplyv na ekonomické subjekty, ktoré môžeme z dnešného uhla

pohľadu považovať za „malých podnikateľov“. Rovnako sa pokúsime prepojiť vybrané ekonomické teórie s reálnym vývojom podnikateľskej praxe, či už v dobe jej vzniku alebo v nasledujúcich obdobiach.

Vzhľadom na obsahové zameranie príspevku a jeho cieľ a zámer, sme pri jeho spracovaní použili najmä literárnu metódu a tzv. desk research.

Obdobie staroveku

Malé podnikanie v Európe nie je „produktom“ len 2. polovice 18. storočia, ale jeho existenciu môžeme preukázať už v dobách starovekého Grécka a Ríma, napríklad v podobe obchodníkov. „Veľkí“ myslitelia starovekého sveta, ako napr. Aristoteles, spísali prvé úvahy týkajúce sa ekonomickej problematiky, ktoré tvorili základ ekonomického myslenia v Európskom kontinente po stáročia.

Starovek predstavuje obdobie, kedy sa začal „písať príbeh“ európskej civilizácie. Vznikli prvé mestské štáty na území dnešného Grécka a vďaka vedecko – technickému pokroku nastal rozvoj aj v oblasti poľnohospodárstva, obchodu a remesiel. Spoločnosť bola patriarchálna s výrazným podielom otrokov. V politickom systéme dominovala monarchia a demokracia, ktoré sa postupne v jednotlivých periódach striedali (Mazúrek, 2008).

Na rozdiel od súčasnosti nebolo ekonomické myslenie v staroveku vedou, ale bolo imanentnou súčasťou filozofie. Starovekí myslitelia sa primárne zameriavali na oblasť etiky, prostredníctvom ktorej sa snažili zodpovedať otázky prepojené s morálkou. Môžeme to označiť za hlavnú príčinu, prečo v ekonomických dielach tohto obdobia prevládajú normatívne úvahy o tom, „ako to má byť“, zatiaľ čo analýza pojednávajúca o skutočných princípoch fungovania ekonomických javov je minimálna. Konštatujeme, že ekonomická problematika je úzko prepojená s myslením politickým, v ktorom do popredia vystupuje normatívny charakter „aké by to malo byť“.

Ekonomické myslenie a prax sú prepojené s oblasťou práva. V tomto období prevládajú v právnych úvahách prirodzenoprávne koncepcie, ktoré boli obhajované Platónom a Aristotelom. Je potrebné upozorniť, že predstavy o prirodzenej podobe spravodlivosti sa zásadne líšili od tých dnešných, napr. otroctvo bolo vnímané ako prirodzená inštitúcia bez ktorej nemôže spoločnosť existovať. Veľké množstvo štátov znamenalo výrazné legislatívne diferencie. V Aténach nadobúdala právnu subjektivitu iba slobodný mužský občan (Atén) vo veku 21 rokov a ženy boli celoživotne nesvojprávne. Cudzinci mali obmedzené práva vrátane práv vlastníckych (Anonym, 2014 - 2015).

Jeden z najvýznamnejších starovekých mysliteľov, ktorý sa zaoberal ekonomickou problematikou, je Xenofón (pravdepodobne 430 p. n. l. – 350 p. n. l.). Narodil sa v Aténach ako jediné dieťa do bohatej rodiny, ktorá vlastnila veľké vidiecke hospodárstvo. Rovnako, ako otec, bol aj Xenofón v politickom živote aktívny. Vyššie vzdelanie získal rovnako ako Platón od Sokrata. Taktiež ako Platón a Aristoteles prebral od Sokrata spôsob filozofovania spočívajúci vo formulovaní otázok. Okrem nachádzania odpovedí na filozofické otázky sa tiež venoval mnohým iným oblastiam, napr. vojenstvu. Pravdepodobne najvyznamenanejšie dielo prepojené s oblasťou ekonomickej problematiky je Oikonomikos. Xenofón sa zaoberal vo svojich ekonomických úvahách aj problematikou obchodu. Aj napriek aténskeho pôvodu upozorňoval na prvoradý význam poľnohospodárstva, zatiaľ čo obchod bol podľa neho

druhoradý. Tento druh činnosti nemá tak významnú úlohu pri rozvoji deľby práce, ako poľnohospodárstvo. Pravdepodobne bol tento postoj spôsobený tým, že Xenofón bol vojak a vlastník pôdy. Atény v dobe jeho života boli významné centrum obchodu, z ktorého získavalo mesto nemalú časť svojich príjmov. Xenofón si túto skutočnosť uvedomoval a odporúčal rôzne politické opatrenia na prilákanie veľkých obchodníkov do Atén, ktorí predstavovali zdroj bohatstva (Porubjak, 2007).

Ďalším významným učencom je Platón (428/427 p. n. l. – 348/347 p. n. l.). Narodil sa do významnej aristokratickej rodiny a vzdelanie nadobúdal u Sokrata, ktorý mal na jeho rozvoj a formovanie osobnosti značný vplyv. Založil Akadémiu, ktorá sa stala predchodkyňou moderných európskych univerzít. Najvýznamnejším dielom, kde pojednáva o ideálnej podobe spoločnosti, je „Politea“. Vo svojich dielach uvažuje o tom, že medzi ľuďmi existujú prirodzené rozdiely v schopnostiach a na základe toho by mali mať odlišné postavenie. Podľa Platóna by spoločnosť mala byť spoločnosť rozdelená na tri „triedy“- trieda vládcov, trieda vojakov a trieda pracujúcich, kde patria roľníci, remeselníci a obchodníci. Trieda pracujúcich by mala byť zodpovedná za tvorbu a výmenu tovarov a rovnako bola jedinou triedou, ktorej bolo umožnené disponovať súkromným majetkom. Prvé dve triedy by nemali mať právo na súkromné vlastníctvo, pretože môže ľahko „pokryť charakter“. Platón tento model považoval za „cestu“ k ideálnej spoločnosti (Holman, 2005).

Pravdepodobne najvýznamnejší mysliteľ staroveku, Aristoteles (384 p. n. l. – 322 p. n. l.) sa rovnako zaujímal o problematiku ekonomického charakteru. Bol žiakom Platóna. Zaoberal sa politickou a morálnou filozofiou a jeho práca pojednávajúca o problematike ekonomického charakteru je skôr druhoradá. Aristotelove dielo v tejto oblasti ľudského poznania je súčasťou „Etiky Nikomachovej“ a „Politiky“. Aristoteles pri hľadaní odpovedí na ekonomické otázky nezabúda ani na etiku. Uvedomoval si pozitívne, ako aj negatívne dôsledky súkromného vlastníctva. Vlastníctvo rozdeľoval na „prirodzené“, ktorého cieľom je zabezpečiť hospodárovi a jeho rodine živobytie, čím prináša pozitívne dôsledky, a „neprirodzené“, ktorého cieľom je hromadenie peňažného bohatstva. „Prirodzená“ forma bola napr. činnosť poľnohospodárov, zatiaľ čo „neprirodzená“ bola častokrát súčasťou činnosti obchodníkov. Takisto rozlišoval medzi „ekonomikou“ a „chremastikou“. Cieľom ekonomiky typickej pre roľníkov je produkcia tovarov a cieľom chremastiky, typickej pre obchodníkov, je peňažný zisk. Obchod považoval som o sebe za užitočný, ale obával sa „vedľajších negatívnych dôsledkov“ plynúcich z tejto činnosti, ako napríklad snaha o obrovské hromadenie peňazí (Valach, 2010).

Obdobie stredoveku

Pád Západorímskej ríše znamenal novú epochu v dejinách Európy - stredovek. Toto obdobie prinieslo novú paradigmu v ekonomickom myslení a praxi, konkrétne ide o výraznú aplikáciu kresťanského učenia a hodnôt. Práca Tomáša Akvinského pravdepodobne najviac „oobohatila“ ekonomické myslenie tejto periódy európskych dejín.

Všetky aspekty života boli ovplyvňované prevládajúcim a rešpektovaným postavením Katolíckej cirkvi. Spoločnosť bola usporiadaná hierarchicky na *sacerdotium* (cirkevná hierarchia na čele s pápežom) a *imperium* (svetská hierarchia na čele s panovníkom). Na rozdiel od starovekého Grécka bola jediným politickým systémom monarchia. Rovnako ako

v staroveku, zostala spoločnosť silne patriarchálna a otroctvo vo forme nevoľníctva „prirodzenou“ súčasťou života v ktorom žil markantný podiel populácie.

Rovnako ako v staroveku bolo ekonomické myslenie súčasťou filozofie. Otázky ako vzájomne prepojiť ekonomickú činnosť človeka, morálku a kresťanské hodnoty mali pre stredovekých mysliteľov v oblasti ekonomického myslenia oveľa väčší význam ako detailné skúmanie reálnej ekonomickej činnosti, či nachádzanie spôsobov ako maximalizovať zisk. Mnohé mestá Európy zažili výrazný rozvoj, vďaka ktorému mnohí obchodníci zbohatli. Snaha dosiahnuť rovnováhu medzi „svetskými obchodmi“ a kresťanskou morálkou znamenala vznik prvých spisov najvýznamnejšej ekonomickej školy stredoveku - Scholastiky.

Tak, ako počas staroveku, prevažovali v stredovekom právnom systéme prirodzenoprávne koncepcie. Je vhodné upozorniť, že v tomto období bola hlavným zdrojom právneho poznania Biblia, ktorá sa chápala dogmaticky, čiže starovek je možné považovať za „liberálnejší“ v oblasti teórie práva. Existovali markantné diferencie v právach, napr. nevoľníci boli de facto majetkom svojich pánov, ktorých správanie k poddaným bolo primárne určené „zákonom božím“. Cirkev mala vlastný právny systém a šľachta na rozdiel od poddaných disponovala množstvom privilégií. Činnosť cechov bola z právneho hľadiska väčšinou upravovaná mestských právom, alebo privilégiami danými panovníkom, či zemepánom vybranému cechu.

Tomáš Akvinský (1225 - 1274) väčšinu svojho života prežil ako dominikánsky mních, pričom ho môžeme považovať za najvýznamnejšieho predstaviteľa Scholastiky. Vzdelanie získal v začiatkoch u benediktínov a následne pokračoval v štúdiu na Neapolskej univerzite. Prednášal na univerzitách v Taliansku a Paríži. Bol ovplyvnený Aristotelom a snažil sa vo svojom magnum opus „Suma Theologica“ syntetizovať jeho učenie s učením cirkvi; ide o tzv. *tomistickú tézu*. Zdieľal rovnaký názor s Aristotelom v otázke súkromného vlastníctva a obhajoval ho ako „nevyhnutný nástroj“ pre zachovanie spoločenskej stability. Obchodníkov upozorňoval pri cenotvorbe, aby predávali tovar za „spravodlivé ceny“. Takisto obhajoval Aristotelovu myšlienku ekvivalentnej výmeny, t. j. „rovnaké za rovnaké“. Starí cirkevní myslitelia považovali obchod za hriešnu túžbu po obohatení, ale pre Akvinského to znamenalo prospešnú činnosť pre spoločnosť. Zisk považoval za akceptovateľný iba v prípade, pokiaľ jeho výška výrazne nepresahuje výšku nákladov spojených so životným štandardom na úrovni, aká je normálna a príslušná stavu obchodníka. Štát mal zaistiť ochranu vlastníctva a práv. Čo sa týka postoja k štátnym zásahom v oblasti obchodu, boli scholastici zástancovia internacionalizmu. Nie trh, ale štát bol zárukou zaistenia práva, poriadku a dobrých mravov. Prvoradé bolo zabezpečiť dodržiavanie kresťanskej morálky nie hromadenie bohatstva prostredníctvom obchodu (Holman, 2005).

Počas stredoveku vznikla nová ekonomicko-sociálna inštitúcia - cech, ktorá združovala remeselníkov rovnakého remesla. Vznik cechov začal v 11. storočí na území dnešného Nemecka. Na Slovensku ich vznik a rozvoj začal neskôr, až v 15. storočí no je potrebné zdôrazniť, že remeselníci sa združovali už pred ich vznikom (Slivka – Bedlovičová 2019).

„Členstvo v cechu sa pôvodne nadobúdalo pristúpením, alebo prijatím, ktoré bolo neskôr čím ďalej tým viac sprísňované, nakoľko cechovní majstri bránili svoj pracovný a odbytový trh“ (Slivka – Bedlovičová, 2019).

Aby sa uchádzač stal členom cechu, bolo potrebné splnenie určitých podmienok, ako napr. meštianska príslušnosť, za určitých okolností rozhodovala aj náboženská a národnostná príslušnosť, zaplatenie členských poplatkov atď.

Obdobie merkantilizmu

Koniec stredoveku, objavy nových zámorských území a ich následná kolonizácia vrátane postupného vzniku centrálne riadených štátov boli ďalšou príčinou zmeny paradigmy v ekonomickom myslení a praxi na európskom kontinente v podobe Merkantilizmu.

Ako sme už spomínali, v Európe došlo k zásadnej zmene podmienok, napr. európske štáty ako Španielsko, Francúzsko alebo Anglicko zahájili „budovanie“ impérií globálneho významu. Táto éra rovnako znamenala počiatok absolutizmu (systém, kde panovník disponuje neobmedzenou mocou) v Európe. Nová doba priniesla nové myšlienkové smery, napr. rozvoj humanizmu a racionalizmu, ktoré obmedzili vplyv kresťanského učenia nielen na akademickej pôde, ale aj v praktickom živote.

Na rozdiel od starovekých a stredovekých mysliteľov predstavovali etické otázky týkajúce sa obchodu, či vo všeobecnosti ekonomickej činnosti človeka, pre merkantilistov irelevantnú oblasť. Scholastický kozmopolitizmus bol nahradený ekonomickým nacionalizmom s cieľom najväčšieho možného zväčšenia národného bohatstva. Tento cieľ mal byť dosiahnutý pomocou štátnych intervencií. Merkantilisti si uvedomovali význam zahraničného obchodu, aj keď v porovnaní s predstaviteľmi Klasickej ekonómie považovali „viditeľnú ruku štátu“ za základný nástroj pre zabezpečenie pozitívneho vplyvu medzinárodného obchodu pre národné hospodárstvo. Išlo o prvú ekonomickú teóriu výhradne ekonomického charakteru (Horeháj, Šuplata, 2016).

Merkantilistické štáty presadzovali politiku, ktorá umožňovala dovoz lacných základných surovín zo zahraničia, napr. obilia. Francúzsky minister financií a jeden z najvýznamnejších predstaviteľov tohto prúdu ekonomického myslenia Jean Colbert, umožnil dovoz lacného obilia i keď malo toto rozhodnutie negatívny vplyv na francúzskych roľníkov (Hájek, Králik, 2012). Poľnohospodárstvo malo v podstate sekundárny charakter a primárny zdroj bohatstva krajiny bol výsledkom medzinárodného obchodu. Bola presadzovaná politika vývozu tovarov s vysokou pridanou hodnotou, napr. látky, porcelán atď. Na „luxusný“ zahraničný tovar, za ktorý sa považoval cukor alebo čaj, boli uvalené vysoké clá ako jeden z prostriedkov, ktorého cieľom bolo zabezpečiť zníženie domácej spotreby. Nadmerná domáca spotreba znamenala podľa merkantilistov menšie možnosti pre export. Stredoeurópska vetva merkantilizmu sa nazýva kamentalizmus, ktorý sa uplatnil na území vtedajšieho Rakúska a Nemecka. Rovnako zástancovia tejto vetvy merkantilizmu presadzovali intenzívne hospodárske intervencie zo strany štátu, ale na rozdiel od merkantilistov v západnej Európe zastávali názor, že poľnohospodárska a potravinová nezávislosť sú kľúčové pre rozvoj remesiel a obchodu. Prácu rozdeľovali na produktívnu (poľnohospodárstvo) a neproduktívnu (práca služobníctva a iné služby (Lisý, 2018).

Zámerom merkantilistov bolo dosiahnutie aktívnej obchodnej bilancie vrátane maximalizácie národnej úrovne bohatstva, na čo vyžívali primárne protekcionistickú legislatívu.

V nasledujúcej časti príspevku prezentujeme vybrané právne predpisy Veľkej Británie z 2. polovice 18. storočia, vytvorené na základe „merkantilistických princípov“ týkajúcich sa vývozu a dovozu do kolónií na území dnešného USA:

- Melasový zákon z roku 1733 uvalil daň za galón na dovoz melasy z neanglických kolónií.
- Zákon o cukre z roku 1764 (známy aj ako americký zákon o príjmoch z roku 1764 alebo americký zákon o clách) bol zákonom na zvýšenie príjmov, ktorý znížil predchádzajúcu daň z melasy na polovicu, no sľuboval prísnejšie presadzovanie.
- Zákon o známkach z roku 1765 (skrátenejší názov: Zákon o povinnostiach v amerických kolóniách z roku 1765) uvalil priamu daň na britské kolónie v Amerike a vyžadoval, aby sa veľa tlačných materiálov v kolóniách vyrábalo na pečiatkovom papieri vyrobenom v Londýne, na ktorom bola embosovaná kolokácia.
- Townshend Acts, odkazuje na sériu britských zákonov parlamentu prijatých v rokoch 1767 a 1768. Patrí medzi ne New York Restraining Act 1767, Revenue Act 1767, Indemnity Act 1767, Commissioners of Customs Act 1767 a viceadmiralty Court Act 1768. Ich zámerom bolo zvýšiť príjmy, vytvoriť účinnejšie prostriedky na presadzovanie dodržiavania obchodných predpisov a stanoviť, že britský parlament má právo zdaňovať kolónie (Library of Congress, 2023).

Vyššie uvedené merkantilistické zákony poskytujú empirické potvrdenie o tom, ako štát legislatívne ovplyvňoval činnosť obchodníkov a remeselníkov (napr. zmeny v daňových sadzbách alebo exaktné určovanie „aký materiál sa môže používať pri výrobe“). Na územiach, kde prevládali myšlienky kameralistov, napr. Rakúska monarchia, môžeme za najvýznamnejšie ekonomické zákony označiť reformnú legislatívu Márie Terézie alebo Jozefínsku reformu.

Predchodcovia Klasickej ekonómie

V období, keby prevládali v ekonomickom myslení a hospodárskej praxi merkantilistické doktríny, zrodili sa myšlienky, ktoré podporovali slobodný obchod bez zásadnejších štátnych intervencií. Za najvýznamnejších predstaviteľov môžeme považovať predchodcu Klasickej ekonómie Davida Huma, Richarda Cantillona či „merkantilistu“ Thomasa Muna.

D. Hume (1711 - 1776) sa okrem úvah o filozofii, politike, histórii zaoberal aj otázkami v oblasti ekonomického myslenia. Najvýznamnejšie diela patriace k tejto problematike sú „*Politické rozpravy*“ a esej „*O žiarlivosti obchodu*“. Je jedným z najvýznamnejších predstaviteľ škótskeho osvietenstva a empirizmu.

D. Hume vo svojom diele „*O žiarlivosti obchodu*“ poukazuje na irelevantnosť a negatívne dôsledky snahy dosiahnuť „za každú cenu“ maximálnu aktívnu obchodnú bilanciu. Takisto kritizuje merkantilistickú monetárnu politiku hromadenia drahých kovov, ktorá podľa D. Huma domácim obchodníkom a remeselníkom škodí, pretože robí ich produkty na medzinárodnom trhu drahšie. Tento učenec „prišiel“ s de facto originálnou myšlienkou, že medzinárodný obchod nie je „hra s nulovým súčtom“ a „boj medzi rôznymi krajinami“, ale ide o „win – win proces“, kde vďaka „prirodzenej výhode“, ktorou disponujú jednotlivé krajiny, môžu takýto druh výmeny tovarov profitovať nie len obchodníci. Myslíme

si, že nasledujúca citácia obsahuje dostatočný postulát na základe ktorého D. Hume obhajuje slobodný medzinárodný obchod:

Proto si troufám přiznat, že nejen jako člověk, ale i jako Brit, prosím za vzkvétající obchod Německa, Španělska, Itálie, dokonce samotné Francie. Jsem si jist, že Velká Británie i všechny tyto národy by více vzkvétaly, kdyby jejich panovníci a ministři vůči sobě uplatnili takové velkorysé a benevolentní smýšlen (Hume, 1955. s. 10).

Príkladov, ako slobodný medzinárodný obchod pozitívne vplýva na malých podnikateľov, je mnoho. Jedným z najlepších príkladov sú viedenské kaviarne. Umožnenie importu kávy do Rakúska bez „merkantilistických obmedzení“, v ktorom by z dôvodu klimatických podmienok nebolo možné pestovanie tejto plodiny zo zámoria, umožnilo počas histórie vznik nielen viedenskej kultúry kaviarní, ktorá je od roku 2011 na zozname nehmotného dedičstva UNESCO, ale aj nespočetného množstva príležitostí pre podnikanie.

Počas života francúzsky ekonóm a finančník R. Cantillon (1680 - 1734) získal veľkú časť majetku vďaka špekuláciám so spoločnosťou Mississippi prepojenou s finančným experimentom Johna Lawa. Tieto skúsenosti dali R. Cantillonovi príležitosť pochopiť princípy trhového hospodárstva a svoje myšlienky zhrnul v knihe „Esej o podstate obchodu“, ktorá bolo vydaná po jeho smrti a anonymne. Toto dielo významne ovplyvnilo práce mnohých ekonómov na prelome 18. a 19. storočia, napr. Adama Smitha a Jeana - Baptista Saya. V tejto eseji R. Cantillon taktiež predstavil svoju originálnu teóriu podnikateľa.

Slovo „podnikateľ“ sa datuje od dôb R. Cantillona. Anglický termín označujúci podnikateľa „entrepreneur“ pochádza z francúzskeho slova „entreprenre“ čo znamená podujat' sa. R. Cantillon rozlišoval medzi zamestnancami s fixnými príjmami a podnikateľmi s nefixnými príjmami.

Podnikatelia sú skupina, ktorá akceptuje neistotu a pokúša sa ju prekonávať napríklad z dôvodu investovania. R. Cantillon považoval veľkú časť populácie za podnikateľskú, pretože sa rozhodli znášať neistotu:

„Všetci ostatní podnikatelía, ako tí, ktorí sa starajú o bane, divadlá, budovy, obchodníci po mori a po súši, reštaurátori, cukrári, hostinskí atd., ako aj podnikatelia vlastnej práce, ktorí nepotrebujú kapitál na založenie sami, ako tovariši remeselníci, mediari, krajčírky, kominári, dopravcovia vody, žijú v neistote a pomerom k svojim zákazníkom. Majstri remeselníci ako obuvníci, krajčírri, tesári, parochniari atd., ktorí zamestnávajú tovaríšov podľa práce, ktorú majú, žijú s rovnakou neistotou, pretože ich zákazníci ich môžu kedykoľvek opustiť“ (Yeganegi a Laplume).

Používal príklad obchodníka, ktorý nakupuje farmársky tovar za dennú cenu a podstupuje tým riziko nižších alebo vyšších cien pri príchode a predaji tovaru v meste. Táto decentralizácia je prirodzenou súčasťou sveta, v ktorom ceny nie sú pevne určené. Podnikatelia majú v ekonomike veľmi dôležitú úlohu, pretože predpovedajú potrebu zdrojov a investujú do budúcnosti (Yeganegi a Laplume).

Záver

Cieľom príspevku bolo stručne predstaviť úvahy súvisiace s malým podnikaním od vybraných filozofov, mysliteľov a predchodcov neskorších ekonómov v časovom rozmedzí od Starovekého Grécka, až po éru predchodcov Klasickej ekonómie. Snažili sme sa objasniť malé podnikanie, už na území Stráveného Grécka v podobe obchodníkov, remeselníkov a slobodných roľníkov. Ako sme aj v texte uviedli, myšlienky starovekých mysliteľov vzťahujúce sa k tejto problematike majú normatívny charakter a dostatočne neopisujú princípy fungovania „podnikateľskej“ činnosti na základe vedeckej analýzy v modernom slova zmysle. Prínos starovekých Rimanov v tejto oblasti bol hlavne v rozvoji práva, ktorého princípy ovplyvňujú podnikateľskú činnosť na území Európy až do dnešných dní (napríklad členenie práva na súkromné a verejné). Domnievame sa, že sme mohli čiastočne opísať aj reálne fungovanie činností obchodníkov, remeselníkov na území Starovekého Ríma, no ich ekonomický prínos je v tejto oblasti oproti Starovekým Grékom menej významný a presahuje zámer príspevku.

Počas stredoveku dochádzalo k rozvoju príležitostí pre činnosť obchodníkov, remeselníkov a to hlavne vďaka rozmachu nových metropol na území Európy (napr. Paríž, Benátky). Merkantilisti ako prví vychádzali z postulátu, že obchod (najmä medzinárodný) je hlavný zdroj bohatstva krajiny a poľnohospodárstvo (s výnimkou kámeralistov) malo sekundárny charakter. Rovnako sa maximalizácia zisku stala prvoradým cieľom na rozdiel od predchádzajúcich období, ktoré sa zameriavali na de facto na normatívne riešenie problematiky etického charakteru. Približne v 17. storočí sa začali šíriť medzi mysliteľmi úvahy o voľnom resp. slobodnom trhu. Z hľadiska rozvoja problematiky týkajúcej sa obchodu a remesiel boli pravdepodobne najvýznamnejšie diela D. Huma a R. Cantillona, ktorého môžeme označiť za pôvodcu termínu „podnikateľ“ v modernom slova zmysle i keď niektoré zdroje uvádzajú ako autora tohto pojmu Jeana Baptiste – Saya. V prípade D. Huma sme sa snažili o prepojenie jeho teórie medzinárodného obchodu a malého podnikania na príklade vzniku viedenských kaviarní. Sme si vedomí toho, že to nemusí byť dostatočný dôkaz, no zároveň veríme, že v kontexte celkového rozsahu príspevku sa jedná o kvalitatívne vhodné zvolený príklad.

*Tento článok odporúčala na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda:
doc. Mgr. Ing. Miroslava Knapková, PhD.*

Príspevok je výstupom projektu VEGA č. 1/0366/21 s názvom Závislé podnikanie na Slovensku – reflexia, meranie a perspektívy.

Použitá literatúra

1. Anonym. 2015 – 2016. Právnická fakulta UK: *STAROVEKÉ GRÉCKO (SÚKROMNÉ PRÁVO)* [online]. [cit. 27. 12. 2022]. Dostupné z: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Pracoviska/Katedry/KPDPK/Prezentacie_DSP/DSP_Externisti_Grecko_2015.2016.pdf
2. Anonym. *Julius Meinl: now and then* [online]. [cit. 02. 01. 2023]. Dostupné z: <https://juliusmeinl.com/about-julius-meinl/our-history>
3. BOUTILLIER, S. a UZUNIDIS, D. *The theory of the entrepreneur: from heroic to socialised entrepreneurship* [online]. Dostupné z: <https://www.cairn.info/revue-journal-of-innovation-economics-2014-2-page-9.htm>
4. BYLUND, P. 2020. *The Entrepreneurial History of the Term 'Entrepreneur'*, [online]. [cit. 30. 12. 2022]. Dostupné z: <https://www.entrepreneur.com/leadership/the-entrepreneurial-history-of-the-term-entrepreneur/353812>
5. City of Vienna: *History of Viennese coffee house culture* [online]. [cit. 02. 01. 2023]. Dostupné z: <https://www.wien.gv.at/english/culture-history/viennese-coffee-culture.html>
6. HÁJEK, L., KRÁLIK, J. 2012. *Ekonomía a hospodárska politika v ekonomike SR a ČR*. Banská Bystrica: Fakulta politických a medzinárodných vzťahov, UMB. ISBN: 978-80-557-0473-9.
7. HOLMAN, R. a kol. 2005. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, ISBN: 80-7179-380-9.
8. HUME, D. 1955. *Writings on Economics*. Edinburg : Rotwein Nelson.
9. LIBRARY OF CONGRESS, 2023. *Trade & Mercantilism* [online]. [cit. 21. 12. 2022]. Dostupné z: <https://guides.loc.gov/colonial-america-business-research/trade-mercantilism>
10. LISÝ, J. a kol. 2018. *Dejiny ekonomických teórií*. Bratislava: Wolters Kluwer. ISBN: 978-80-7598-080-9.
11. MAZÚREK, J. 2008. *Historicko-politické aspekty vývoja národného a svetového hospodárstva*. Banská Bystrica: Koprint. ISBN:978-80-969837-1-1.
12. PORUBJAK, M. 2007. *Xenofón, syn Gryllov z Atén* [online]. [cit. 02. 01. 2023]. Dostupné z: <https://ostium.sk/language/sk/xenofon-syn-gryllov-z-aten/>
13. ROTHBARD, M. *An Austrian Perspective on the History of Economic Thought* [online]. [cit. 12. 02. 2023]. Dostupné z: https://cdn.mises.org/Austrian%20Perspective%20on%20the%20History%20of%20Economic%20Thought_1_Economic%20Thought%20Before%20Adam%20Smith.pdf
14. SLIVKA-BEDLOVIČOVÁ, J. 2019. *Teoretické aspekty obchodného registra. Minulosť a súčasnosť*. Praha: Leges. ISBN 978-80-7502-360-5.
15. HOREHÁJ, J., ŠUPLATA, M. 2016. *Stručné dejiny ekonomických teórií*. Banská Bystrica: Belianum. ISBN: 978-80-557-1037-2.
16. The Editors of Encyclopaedia Britannica 2023. *Richard Cantillon* [online]. [cit. 27. 12. 2022]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/Richard-Cantillon>
17. VALACH, E. 2010. *Dejiny ekonomických teórií*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Ekonomická fakulta v Banskej Bystrici. ISBN: 978-80-8083-927-7.
18. YEGANEHI, S. a LAPLUME, A. *Enterpreneurship Theories: What is Cantillon's theory of entrepreneurship?* [online]. [11. 02. 2023]. Dostupné z: <https://entrepreneurshiptheories.blogspot.com/2018/10/cantillon-theory-of-entrepreneurship.html>

Mladá veda

Young Science

ISSN 1339-3189